

РФ Президентен грантне тивёҗнисем

Тивёҗлөх те, ответләх та үсөҗсә

Вөрентү өҗә-хөлән пирән пурнаҗри пелтерешне паянхи кун хакламасар май сук. Самрақ арава вөрентес тивёҗлө воспитани парса үстерессе ытларак школсем, өҗсенче вай хуракан воспитательсемпе педагогсем сине тиенет. Ахальтен мар өнтө Раҗсей Президентенчә В. Путин та, Правительствө та, сак вәхәта пысак вай пулса тәракан «Единая Россия» парти те ку ыйтәва чи пелтерешлисенчен пәри тесе шутласә. Икә сұл қаялла ыйшәннә «Вөрентү» наци проектнех илер. Ана пурнаҗса көртсе пынин курамла кәтартәвөсем сук мар өнтө. Шкулсен пурлаҗпа техника бази пуянланса пырать, вөрентөвөн пахаләх шайне үстерсе пыма майсем ытларак.

Мал туртәмлә өҗлесе пыракан шкул коллективөсене хавхалаттарма РФ Президентенчә ятарла грантсем сирәплетнине те савәнпах сыхантармалла. Вөҗсене тивёҗлисенчен пәри – Москакасси шкулә. Хәйсен өҗә-хөлә сичнен паян шкул директорә И.А. ИВАНОВ каласа парать:

– Пирән школа 1982 сұла хута янә. Вәл 464 вөрәнү ыраңлөх. Кашни класс пуҗне вәтамран районөпе 15,5 вөрәнекен тивет пулсан, пирән патра – 19,2 вөрәнекен. Вөрәнекенсем пөтөмпә школа 10 янә тата Москакассинчен сүрөҗсә. Пирән патра пөтөмпә 20 кабинет. Компьютер классә пур. Унта 15 компьютер ырнаҗтарнә. Интернетта тухма май пур. Кунпа пөрлөх акт залә, спорт залә, пөрлөштернә вөрәнү мастерскойә, библиотека, 60 ыраңлө столөвай, 12,37 гектар ыйшәнакан вөрәнүпе сәнах тата производствө участөкөсем пөтөмпөх вөрәнүпе воспитани өҗне тивёҗлө шайра туса пыма май парасә.

Анаҗлөх ытларак чухне кадрсенчен килет. Шкулти педагогсен коллективө пири чи ыра сәмахсем кәна калама пултаратәп. Хәлхи вәхәтра шкулта 32 педагог. Вөҗсенчен 31-шә асла пелү илнә специалистсем, тепри ятарла вәтам пелү илнөскер. Педагогсем хушшинче «РФ халәх вөрәнөвөн отличникө» ята тивөҗн 1 сын, «Чәваш Республикн тават тивөҗлө учителө» 1 сын, «РФ пөтөмөшлө вөрәнөвөн хисеплө өҗсөнчө» ята тивөҗнисем 3 сын, РФ Вөрәнү министрствин Хисеп грамотине тивөҗнисем 5 сын, РФ Президентенчән грантне тивөҗнисем

1 сын тата район администрацийөн пуҗлөхөн грантне тивөҗнисем 1 сын.

Кунпа пөрлөх сав саманта та паләртса хәварнә пуләтәтә. Шкулта өҗлекен 9 педагог төрлө сүлсөне сак шкултанах вөрәнсе тухәскерсем. Апла пулсан вөрәнөкөсем хәйсен шкулне хәлсәҗсә, ана шанасә. Чи асла категориөпе 9 педагог, пөррөмөш категориөпе 11 педагог, иккөмөш категориөпе 10 педагог вай хурат.

Хәлхи вәхәтра пөр ыраңта тама юрамасть. Уйрамах вөрәнү өҗсөнче. Савәнпах та учителөн профессионал пулмалла, хәйөн предметне пөлнине пөрлөх инновациөсем, психологилле процессем пири те специалист пулмалла, хәйөн предметне вөрәнөмелли төрлө технологисене алла илмелле. Шкулти базәллә вөрәнү планө, профиль төлөшөнчи хәтөрлөнү тата профиль вөрәнөвө сине күснө, инноваци технологисөне вөрәнүпе воспитани өҗсөнчө ситөнүсем тумма май парасә.

Шкулта хушәри аттестаци ирттерессине йөркелөнә. Сак та вөрәнү пахаләхне үстөрмелли майсенчен пәри пулса тәрәт. Шкул пөтерекөсем хушшинчө ылтаң тата кәмәл медальсем иленкөсем пулни вөрәнү пахаләхне сирәплетекен кәтарту пулса тәрәт. 2005 сұлта

Ирина Иванова 11-мөш класран ылтаң медальөпе вөрәнсе тухрө, 2006 сұлта вара Снежанна Кириллова шула кәмәл медальөпе вөҗлөме пултарчө. Иккөшө те халө вөҗсө асла вөрәнү заведениөсөнчө хәйсен пөлөвнө үстерөҗсә. Чәваш Республикн Президентенчән ятарла ыйшәнәвөпе вара 2003 сұлта Наталия Малькована, 2005 сұлта Ольга Григорьевана ятран паракан стипендиөсемпе тивөҗтернө.

Шкул ачисем районти тата республикәри олимпиадәсемпе конкурссөне, наукапа практика конференцийөсөне тәтәшәх хушәнаҗсә. Сак та вәл шкулән тата учителсен өҗә-хөлән курамла өнө пулса тәрәт. Шкулта олимпиадәсен призерөсөне өнөпе даннаҗиө базиөне йөркелөнә. Сүлсөнех химипө (учителө Р.С. Савельөва), биологипө (Р.В. Волкова), ыраҗ чөлхипө (В.Ю. Григорьевә), интеллектуалла вайөсөмпе (С.Ф. Желтова) тата С.А. Купцова), «Юные дарования» (К.П. Сорокина) олимпиадәсөне хушәнаҗсә вөрәнөкөсемпе призлә ыраңсә. 2002-2003 вөрәнү сүлсөнчө республикәри «Интеллектуалла вайөсөм» олимпиадәра чәваш чөлхипө Наталия Малькова 1-мөш, тепөр сұл Татьяна Андреева 2-мөш, 4-мөш класра вөрәнөкөн Елена Спиридонова 1-мөш, 2006-2007 вөрәнү сүлсөнчө 2-мөш класра вөрәнөкөн Людмила Ершова чәваш чөлхипө 1-мөш, 2004-2005 вөрәнү сүлсөнчө 9-мөш класра вөрәнөкөн Ольга Григорьевә ыраҗ чөлхипө 1-мөш, 2005-2006 вөрәнү сүлсөнчө 10-мөш класра вөрәнөкөн Екатерина Захарова наци културин «Аста тәлмач» республика фестивалөнчө 3-мөш ыраңсөне тивөҗсө пултарнә. 2007 сұлхи январөн 3-5-мөшөсөнчө шкул команди сәмрақ математиксен республикәри турнирөнчө рай-

он чыснө тивөҗлиөпө хуҗөлөрө, 1-мөш лигәра 28 команда хушшинчө 5-мөш пулчө. 2003-2004 вөрәнү сүлсөнчө 11-мөш класра вөрәнөкөн Ирина Егорова Мускавра иртекөн пөтөм төнчери «Пултарулла ачәсө» форумма хушәнаҗсә «Халәх пултаруллахө» номинацире 1-мөш ыраң сөнөсө илчө, 1-мөш степенлө диплома тивөҗсә.

Шкулта наукапа практика конференцийөсөмпе ирттерөсө иялана көнө. Унта мала тухнисем районта хәйсенө лайхә өнчөн кәтартаҗсә. 2006-2007 вөрәнү сүлсөнчө районти наукапа практика конференцийөсөне 13 вөрәнөкөн хушәнаҗчө, вөҗсенчен 11-мөш класра вөрәнөкөн Дмитрий Парандеев, 9-мөш класри Марина Кузьмина 2-мөш, 11-мөш класри Сергей Овчинников 3-мөш ыраңсөмпе ыйшәнчөс.

Шкул «Мускав – Хусан» федералла трасса сывәхөчнө ыраңсә. Сұл ситмен сәмрақсөм ку тәрәхра республикәри ытти районсенчен те пухәннә май право йөркинө пәсәснө те пулма пултарат. Сәвна май шкулта вөрәнөкөнсемпе профилактика мероприятийөсөмпе ирттерөсө сине пысак тимлөх уйраҗсә. Право йөркинө пәсәснө профилактикин канашнө йөркелөнө, сөрлөхи вәхәтра ашшө-амәшөсөн патрулө пур, сұл ситмен сәмрақсен инспекцийөн инспекторөсөмпе вөрәнөкөнсемпе тәтәшәх төл пулаҗсә.

Шкулта информатизаци программи пурнаҗса көрөсө пырат. Эпир интернет сөчөпө сыхәннә. Шкул сайчө сичнө хамәр шкул пурнаҗсөпө төллөн паллашма пулат. Пөтөмөшлө илсен, пур учителсемпе тата вөрәнөкөнсемпе компьютерпа өҗлөмө хәнәхнә. Учителсен 59 проценчән тата вөрәнөкөнсен 60 проценчән ытла килсөнчө компьютерсөм пур. В.Ю. Григорьевә, А.В. Парандеева, О.И. Тарасов,

И.А. Иванов, Р.В. Волкова, Н.И. Иванова, Р.С. Савельөва, Л.И. Желтова учителсем урок вәхәтөнчө тата уроксөм хыҗсән электронла учебниксөмпе тәтәшәх уса кураҗсә. Шкулта вара 2004 сұлта 3-мөш класран тытанса информатикәна вөрәнөтөссинө йөркелөнө.

Вөрәнү өҗсөнчө инноваци технологисөмпе уса курни пысак пелтерөшлө. Шкулта вөрәнү өҗсөнчө йөркелөсө пымалли сөнө технологисөмпе уса курассинө манәҗа хәвармастпәр. Шкул аталашу вөрәнөтөвө өнөпө Чәваш Республикн вөрәнү институтчән кәсөн классен бази пулса тәрәт. Кәсөн классен учителөсөм С.Ф. Желтова тата С.А. Купцова сөнө технологисөмпе анлән уса кураҗсә. Математика учителөсөм К.П. Сорокина тата З.И. Тимофеева блок вөрәнөтөвөн технологинө алла илнө. Кунпа пөрлөх вөрәнү өҗсөнчө харпәр хәйсен пуҗаруллахнө, сөнө методикәсөмпе уса курнинө ыраҗләр кәна. Учителсөм хушшинчө рецензиленө автор программисөмпе уса куракансөм сук мар.

Ачәсөнө школа кайма хәтөрлөсө те пысак пелтерөшлө. Ку өнөпө эпир шкул сүлнө ситмен ачәсөн «Колокольчик» учреждениөпө тачә сыхәнса өҗлөтпөр. Воспитательсөм, педагог-психолог пөррөмөш класка кайма хәтөрлөнөкөнсемпе занянтисөм, пулас пөррөмөш класс учителөсөм ашшө-амәшөсөмпе консультациөсөм ирттерөҗсә. Кунсәр пуҗсөн сүлнө школа кайма хәтөрлөнөкөнсемпе июнь уйәхөнчө икә эрнө хушши занянтисөм пулаҗсә.

2006 сұлта школа 2010 сұлчөнчө тапхәрта аталантармалли программәна пәхса тухса сирәплөтнө. Ку вәл шкул администрацийөпө педагогика коллективөшөн өҗсө докуменчө пулса тәрәт.

Уҗсәнлөх принципөсөнө төпө хурса өҗлөсө пыма тәрәшатпәр. Шкул коллективө

общественно, пуҗламаш классен учителөсөм ачәсөн ашшө-амәшө өмөнчө отчетсөм тавассинө йөркелөрөмөр.

Сывләх сыхлаөвөн мероприятийөсөнө ирттерөссинө төпө хуратпәр. Төрлөрен спорт мероприятийөсөм тәтәшәх иртөҗсә. Акә шкулти спорт залө уроксөм ирттерөсө кәна мар. Вөрәнү занянтисөм хыҗсән тата каҗхи вәхәтра та унта аслисөм, ял сәмрақсөмпе валли аләксөм уса. Москакасси ял тәрәхөнчө ытларак спорт уяөсөм шәпах өнтө кунта иртөҗсә.

Шкул ачисөн команди В. Шалтыков парнисөнө сөнөсө илөсөшөн ирттерөкөн велосипедистсен республикәри амәртәвөнчө сүлсөнөх ялхә мар кәтарусөм тават. Шкултан вөрәнөсө тухнә ОМОН салтакө Григорий Кудьков ячөпө те волейболистсен амәртәвө 5-мөш сұл иртө өнтө. Шкултан вөрәнөсө тухнә Денис Гаврилов тата Анатолий Дегтярев – волейболистсен республикәри пөрлөштернө командин членөсөм.

Шкул ачисөм – Москакассинчи Культура сурчө сүмөнчө «Шуҗам» юрәпа ташә халәх ансамблен активлә членөсөм. Коллектив республика тата район шайөнчө конкурссөнчө пөррө кәна мар лауреат пулса тәна.

Түлөвлө вөрәнүтә улуҗисөм парассипө өҗлөтпөр. 6 сұлтан тытанса акалчан чөлхинө вөрәнөтөссинө йөркелөнө. «Колокольчик» ача садөнчө ют чөлхөсөнө вөрәнөтөшөн ашшө-амәшөсөм түлөҗсә.

Шкул пурнаҗсө кашнин өҗсөн пахаләхөнчөнөх килет. Шкулти кашни учителө чунта парса, пултарулла, төлөвлө өҗлөсө пыни кирлө. Педагогика технологийөн сөнө мелөсөмпе анлән уса курмалла, кашни ачан психолог уйрамлөхөсөнө шута илмеллө. Сак принципсөнө төпө хуратпәр та хамәр өҗсө.

Редакци почтинчен

Вөрәнөкөнсен уяөвө ячөпө

Манән анне – вөрәнөкөн

“Вөрәнөкөн сәмаха манән анне” сәмаха пөрлө пысак сас паллисөмпе сыврас килет. Мөншөн тесөн юратнәран та юратнә анне – пирөн аппала икөсөмөрөн пөррөмөш чи хисеплө те юратнә вөрәнөкөн. Ана Роза Ивановна Ивановна тесе чөнөсә. Манән анне 1958 сұлта сұрла уйәхөн 1-мөшөкөн Муркаш районне көрөкөн Сентимөр ялөнчө сұралса үснө. Унән ашшө – манән кукаси, Иван Васильевич Анисимов, икә вәрсә ветерән, Мухтав орденне тивөҗнө, коммунистсен партиен членө. Вәрсә хыҗсән вәл хәйне шанса панә вулав сурчөн хуҗи, колхоз ертүси, склад заведующийө, бригадир өҗсөнчө тәрәшса пурнаҗсәсө пынә. Тивөҗлө канәва тухсан та ферма хуралси пулса өҗлөнө, пөр кун та ала усса ларман. Аннен амәшө, Екатерина Романовна Анисимова, 40 сұл ытла Атапайри пуҗламаш класс ачисөнө вөрәнөтнө, вөҗсөнө хәйсенө төрөс-төкөл тытма, чән-чән сын пулма вөрәнөтөсө тесе пөтөм чүннө парса өҗлөнө. Шөл пулин те, пирөн кукамипө кукаси сакә сүтә төнчөре сук. Аннен пиччөшө Геннадий Иванович Анисимов та хәй пурнаҗсөнө ачәсөнө вөрәнөтөсө өҗлөх сыхәнтарнә. Вәл та вөрәнөкөн. Геннадий Иванович Чәваш Республикн тата Раҗсей шайөнчө Хисеплө ятсөнө те тивөҗнө, халө тивөҗлө канура. Савәнпах та пулө пирөн анне те хәй пурнаҗсөнө сак профессипө сыхәнтарнә. 1975 сұлта Муркашри вәтам шкулта лайхә пәлләсөмпе вөрәнөсө тухнә хыҗсән

Чулхула облаҗсөнчи Арзамас хуҗинчө ыраңсә А.П. Гайдар ячөпө хисеплөнөкөн педагогика институтөнчө пуҗламаш классенө вөрәнөкөнсем хәтөрлөкөн уйрамынө пөтернө. Унпа пөрлөх тата висө хушма профессия те илме пултарнә: лектор-искусствовед, художник-оформитель, хор кружокөн ертүси. Асла пелү дипломне алла 1979 сұлта илсөн, сұрла уйәхөн 15-мөшөкөн вәл Муркаш райончө ыраңсә Атапайри сакәр сұл вөрәнөмелли шула пуҗламаш классенө вөрәнөкөн пулса өҗлөме пулсан. Унтах кукамай та, Екатерина Романовна, пуҗламаш классенө вөрәнөтнө. Анненө пөррөмөш

классенө шанса панә. Висө сұл сөҗ пөр класпа өҗлөнө пирөн анне, ун хыҗсән, 25 сұл өнтө, икә ө висө класпа пөчөк комплекла шкулта өҗлөт.

1984 сұлта раштав уйәхөн 10-мөшөкөн вөҗсөн пирөн юратнә аттөле В.А. Ивановпа сөмө савәраҗсә. 23 сұл пөр-пөрнө анланса, килөштерсө пурнаҗсә. Пирө төрөс-төкөл үстөрсө, асла пелү парассишөн тәрәшәҗсә.

1991 сұлта авән уйәхөн 24-мөшөкөн Шуркассинчи шула ача садөнчө малтан директор (2 сұл), унтан пуҗламаш классенө вөрәнөкөнө пулса вай хурат.

Пурө вара 28 сұл хушши өнтө

ялти ачәсөнө төрөс-төкөл вөрәнөтөсө тесе, вөҗсөн урокөсөнө, шкулта ирттерөкөн уяөсөнө интереслөрөх те, аслаҗрах та, илөмлөрөх те ирттерөсө тесе чунтан тәрәшәт. Чылай чухнө сур сөрчөнчө те уроксөн йөркисөнө тата уяөсөнө каләпләсә ларат. Унән шухәшөнчө яланах пөр пек ыйтөсөм: килөштерөши ачәсөнө урок ө уяө? Мөнлө шухәшәҗсә-ши вөҗсөн ашшө-амәшөсөм? Тепөр уява тата аванрах ирттерөсө тесөн мөн хушмапә-ши?

Пирөн анне хәйне ватәпа ватәлла, сәмрақпа сәмрақла, пөчөк ачәсөмпе пөчөкпө тытма пултарат. Тен, савәнпах пулө кашни уяврах – Сөнө сұл-и вәл, Хөрарамсен кунө-и вәл, Амәшөсөн кунө-и, Пелү уяөвө-и, вөрәнөкөнсен уяөвө-и – яланах унән аллинчө хәй вөрәнөтөсө

кәларнә ачәсөм парнелөнө чөчөк сыххисөм ө салам хуҗөсөм. Ана кашни сұл тенө пөкөх шкулпа сыв пуллашнә уяөсөнө чөнөсә. “Манән ачәсөм”, – тет вәл ашшән хәй вөрәнөтөсө кәларнә тата халө вөрәнөкөн ачәсөнө. Куншән эпир, унән тәван ачисөм, кәштах көвөҗсөтпөр те, сәв хушәрах уншән савәнатпәр та. Мөншөн тесөн вәл чәннипөх пур ачана та хәйөн тәван ачине анланнә пек анланма тәрәшәт, кирлө сөнүсөм парат. Пөр сәмаха каласан, пирөн анне кәмәлө пур ача валли те ситет. Пирөншөн вара вәл яланах юратнә сын та, чи сывәх юлташ та, яланах пулшма хәтөр анне те.

Эпир, унән юратнә хөрөсөм, Анастасия тата Екатерина, аннөрен унән чыслә та яваллә профессинө суйласа илменшөн касару ыйтатпәр, аннөпө кукана сывхарса килекөн Вөрәнөкөнсен кунө ячөпө чунтан саламлатпәр. Анненө хамәрән юратнә аттөле тата пирөнпө нумай-нумай сұл туслә, килөштерсө, юратса пурәнма ыраҗлөх-сывләх сунатпәр.

Сак самантпа уса курса аннөпө нумай сұл Шуркасси шкул-садөнчө вай хуракан Н.Е. Михайлова, О.В. Степанова, И.И. Троицкая, З.И. Шурнова, Н.А. Данилова, В.М. Шурнова өҗтөшөсөнө сывхарса килекөн уяөвө ячөпө ыраңан та ыра сәмахсөм каласа саламлас килет. Сирөн малашнө те пирөн аннөпө паянхи пөк килөштерсө, ачәсөнө юратса өҗлөмө сирөп сывләх пултәрчө. Сирө чөрөрен телөй тата пысак чәтәмлөх сунатпәр.

Екатерина тата Анастасия ИВАНОВАСЕМ.
Сән үкерчөкөре: өглө эпир телөйө пирөн аннөсөм юнашар пулсан.

Пөррөмөш учитель

Манән пөррөмөш класка каймалли кунсөм ситрөҗ. Эпө питө савәнтам. Сосновкәри пөтөмөшлө пелү паракан шула кайсанах пөррөмөш учителө Нина Максимовна Федоровна төл пултат. Чөчөк сыххи парнелөрөм. Акә эпир вөрәнөмө те пуҗларамәр. Нина Максимовна пирө калава сөпөҗсөн, майөпен анлантарса вуласа пачө. Пирө сак сулах улама, сас паллисөм сыврама, шутлама вөрәнөтнө. Паллах, Нина Максимовна питө ыйвәр. Пирө кашни сас паллинө, сывпәкнө калама вөрәнөт-ха.

Акә эпир иккөмөш класка куҗрамәр. Вөрәнөмелли татах та ыйвәрланса пырат. Тепөр чух мухтамалли те, ятламанли те тупәнсах тәрәт. Эпир Нина Максимовна сине силленмөстпөр. Мөншөн тесөн хамәр төрөс мар тунинө анланатпәр. Тепөр сұл та Нина Максимовнапа вөрәнөтөмөр.

Халө эпир пуртө тәватәмөш класра. Пөррөмөш учителө пирө пурнаҗри ыйвәрләхсөнө сөнтерсө хастаррән малалла утма вөрәнөтөт. Савәншән Нина Максимовна тав сәмахө каласшән.

Елена ВАСИЛЬЕВА, Сосновкәри пөтөмөшлө пелү паракан төп шкулти 4-мөш класра вөрәнөкөн.

